

Andrew Louth:
A keresztény misztikus
hagyomány gyökerei Platóntól
Dionüsziosz Areopagitészig

Sarutlan Kármelita Nővérek, Magyarszék,
2019.

A kötet szerzője, Andrew Louth életútja önmagában is figyelemre méltó. Az 1944-ben született angol hittudós a patrisztika és az ortodox teológia elismert kutatója, az oxfordi egyetem volt tanára, a Durham Egyetem emeritált professzora, a Brit Tudományos Akadémia tagja. Eredetileg anglikán lelkész, aki patrisztikus és bizánci tanulmányainak hatására tért át 1989-ben az ortodox hitre, majd ezt követően 2003-ban bizánci rítus szerint szentelték pappá.

A kötet esztétikus. Átlagos mérete és bő 300 oldalas terjedelme jól forgathatóvá, betűmérete könnyen olvashatóvá teszi. Nem így a számos elütés, mely a szöveget tarkítja, néha kifejezetten az érthetőséget veszélyeztetve. A tömbidézetek határai sokszor elmosódnak: a behúzás megszűntével folytatódnak a főszövegben anélkül, hogy legalább idézőjel zárná őket. Itt-ott csillag jelzi a lábjegyzetben, hogy a szerkesztő még egy oldalszámra várt – hogy csak a legfeltűnőbb hibákat említsem. De térjünk át végre e régen várt kötet tartalmára!

Valóban régen várt kötetéről van szó. A Görfől Tibornak köszönhető kitűnő, gördülékeny fordítás a második kiadáson alapul. A mű először 1981-ban látott napvilágot. Alapját a szerző oxfordi teológiai előadásai, valamint az oxfordi anglikán női szerzeteseknek tartott előadásorozat alkotta. Louth művében a keresztény misztika hagyományának patrisztikus, keleti gyökereit (ez alól csupán egyetlen fejezet kivétel) mutatta be Ál-Areopagita Dénesig. Egy rendkívül fontos időszakot tárgyal, melyben a kereszténység elsajátítja a „misztika” eredetileg görög filozófiából származó hagyomá-

nyát, majd saját önfelfogása alapján a maga képére formálja azt. Azt az időszakot, amikor a dogmatikus teológia maga is forrásban, aktív alakulásban van, és még kéz a kézben jár a misztikus teológiával. Louth világosan érzékeli, hogy a korszakban a teológia e két területe még nem vált szét, s belátását egyfajta módszertani elvvé emeli, és az egyes szerzők misztikára vonatkozó nézeteit a korabeli elméleti (szisztematikus) teológiával és filozófiai eszmékkel összefüggésben értelmezi. A szerző úgy véli, hogy az Ál-Areopagita (5. század) idejére minden olyan hagyomány kifomálódott, melyet a patrisztika örökül hagyhatott a későbbi koroknak. Melyek ezek a formaadó, jövőt formáló hagyományok?

A keleti és a napnyugati misztikus teológiát a platonizmus alakította, így a szerző számot vetett a platóni (1. fejezet) és plótinosi (3. fejezet) örökséggel. Az alapok bemutatásánál nem kerülte el figyelmét a középső platonizmus sem, így Philón szellemi portréja is felvázolásra került (2. fejezet). A tulajdonképpeni keresztény misztika egyfajta fénymisztika formájában Órigenésszel vette kezdetét (4. fejezet), hogy aztán az Isten megismerhetőségébe vetett hellenisztikus, optimista hitet Nüsszai Szent Gergelynél Isten elrejtettsége, a misztikus sötétség és az isteni transzcendencia tapasztalata váltsa fel (5. fejezet). A kettejük közötti átmenet a könyv gondolatmenetében Szent Athanáz „nikaiai ortodoxiájában” ölt testet, aki a semmiből való teremtés gondolatát komolyan véve – legalábbis Louth így véli – szakít a platonista örökséggel, így teológiája bizonyos értelemben szembefordul a misztikával. Louth természetesen tudatában van annak is, hogy a misztikát nem csupán hellenisztikus és dogmatikai tartalmak, de az imádságos élet gyakorlata is formálta, ezért teret szentelt az egymással ellentétes tradíciókat (evagriánizmus és messzalianizmus) ötvözni képes monasztikus életnek is (6. fejezet). Ezek után

egy (!) nyugatról szóló, az ágostoni misztikát tárgyaló (7.), majd a hagyományfolyamot Dénessel lezáró (8.) fejezetet olvashatunk. A gondolatmenet ezzel tulajdonképpen zárult, hiszen az Areopagitával bemutatásra kerültek a misztikus teológia fontosabb állomásai. Meglepetésünkre azonban egy következő fejezetben Keresztes Szent Jánosról olvashatunk; itt Louth a lélek sötét éjszakájáról szóló jánosi tanításában próbálja meg kimutatni a patrisztikus örökség nyomait.

A mű utolsó fejezete (10.) az egész kötet megértése szempontjából alighanem a legfontosabb. Itt kerülnek ugyanis utunkba azok a vallástudományi és filozófiai pozíciók, melyek Louth gondolatmenetét valójában szervezik. Ameddig ugyanis R. Zaehner a misztika univerzalitását hirdette, addig A.-J. Festugière, a hellenisztikus gondolkodás kiváló szakértője a patrisztikus misztika eredetiségét vitatta el. Louth, úgy tűnik, velük kel szellemi birokra, amikor könyvének hangsúlyait a speciálisan keresztény jellegzetességekre és a filozófiai teóriától való megkülönböztető jegyekre helyezte. Ezzel gondolkodásának fókuszába kimondatlanul is a különbségek (misztika – keresztény misztika, filozófia – kereszténység, Ágoston – keleti ortodoxia stb.) kerültek. Amennyiben a gyakran didaktikusra sikerült differenciák hangsúlyozását a mű előnyének tartjuk, úgy nem fogunk sajnálkozni afölött, hogy az elemzés időnként mintha elsiklott volna a hagyomány korábbi (filozófiai) és későbbi (keresztény) alakzatai közötti szubtilis organikus kapcsolatok, azonosságok kimutatása fölött.

Mindent mérlegre téve aligha mondhatok mást, mint hogy hálás vagyok a Karmelita Nővéreknek. Hiánypótló fordítás látott napvilágot, mely hasznos orientációs pont lesz a misztika történetét tanulmányozó érdeklődők számára.

Szeiler Zsolt

Miroslav Volf – Matthew Croasmun: *Fort the Life of the World. Theology That Makes a Difference*

Brazos Press, Grand Rapids – Michigan, 2019, *Theology for the Life of the World*

Évtizedek óta eldőlt, hogy a teológia élvonalbeli művelése korunkban az angolszász világban zajlik. A most recenzált könyv két szerzője is ebből a világból érkezik. A Yale Egyetem oktatói szoros munkatársi közösséget alkotnak a Yale Center for Faith and Culture intézményében. Miroslav Volf, az intézet alapítója és vezetője eredetileg Horvátországból származik, és teológiai tanulmányainak fontos állomása volt Tübingen, ahol Jürgen Moltmann volt a doktori témavezetője, ezt követően bontakozott ki az Egyesült Államokban az oktatói munkája. Mára a legismertebb észak-amerikai teológusok egyike, elsősorban szisztematikus kérdésekkel foglalkozik. Matthew Croasmun tősgyökeres amerikaiként minden egyetemi és doktori tanulmányát a Yale-en végezte, kutatásai elsősorban az Újszövetség teológiáját járták körül eddig, illetve lelkipásztorként is szolgált New Haven városában. Személyük azért is lehet kiemelten fontos, mert a könyv műfaját a szerzőpáros nem hagyományos értekezésésként, hanem olyan „teológiai kiáltványként” jelölte meg (7.), amely hangsúlyosan épít személyes tapasztalataikra.

És valóban, a szokatlan műfajú, gyönyörűen kimunkált szöveg egyszerre provokatív a problémafelvetéseiben és proaktív a teológiai válaszaiban. Nem kevesebbet ismer el, mint a tág értelemben vett akadémiai és gyakorlati teológia, egész pontosan a napnyugati keresztény teológia elnyúló és életveszélyes krízisét a harmadik évezredben. Az ezzel a ténnyel való szembenézésre hívja meg a teológia professzionális művelőit a dialógus első lehetséges kiindulási pontjait is megjelölve. A könyv